

3. Правилима из чл. 25 ЗИП нормира се поступак намирења повериоца на основу извршне исправе у којој је утврђено овлашћење дужника на престацију из *facultas alternative* — решење је једнако правилу из чл. 409 и 410 ст. 1 ЗОО (у ЗИП се користи погрешан израз „факултативно овлашћење дужника“).

Да би дужник користио своје овлашћење и ослободио се обавезе коју треба да испуни, потребно је да изврши престацију из *facultas alternative* пре него што поверилац прими ма и делимично испуњење досуђене обавезе.

Пропуст суда да изрекне у пресуди *facultas alternativu* или понуда која је дата изван, односно после судског поступка, не би овластила дужника да овим „редовним“ начином доведе до обуставе извршног поступка. Следствено начелу строгог формалног легалитета *facultas alternative* треба да је садржана у извршној исправи. Међутим, дата понуда о могућности извршења престације из *facultas alternative* овластила би дужника на опозициони приговор односно тужбу (чл. 50 ст. 1 тач. 8 и 54 ст. 1 и 4 ЗИП). Ово би било релевантно и ако би се из правно-политичких разлога инсистирало на строгој примени одредби чл. 327 ЗПП о условима процесне *facultas alternative*(1).

др Гордана Станковић,
доцент Правног факултета у Нишу

СУПАРНИЧАРСТВО И ЗАКОН О ОБЛИГАЦИОНИМ ОДНОСИМА

1. Повезаност матријалног грађанског права, чији је један део и облигационо право, и парничног процесног права и њихова узајамна условљеност и међузависност, испољавају се и на примеру појединих процесних установа, приликом њиховог конципирања и нормативног уобличавања, као што је то случај и са супарничарством.

Супарничарство(1) је процесна установа која омогућава истовремену кумулацију субјеката у једној процесној улози из разлога економичности, ефикасности и правне сигурности. Супарничарство је факултативна установа која може да настане само под условима или само у случајевима који су предвиђени прописима процесног права.

(1) ЗОО у чл. 411 ст. 1. и 2. садржи каутеларно правило које се односи на евентуално уговарање или одређивање факултативних потраживања и упућује на аналогну примену одредби о алтернативним облигацијама и факултативним обавезама.

(1) О супарничарству, као процесном феномену, детаљно: М. Марковић — *Грађанско процесно право*, св. I, књ. I, Београд, 1957, стр. 212; S. Zuglla, „*Грађански парнични поступак SFNRJ*“, Загреб, 1957; стр. 388; Б. Познић, *Грађанско процесно право*, Београд, 1982, стр. 334; С. Трива, *Грађанско парнично процесно право*, Загреб, 1983, стр. 338; J. Juhart, *Civilno procesno pravo FLRJ*, Ljubljana, 1970, стр. 305; S. Kamhi, *Грађански судски поступак*, Сарајево, 1967, стр. 171; А. Лазаревић, *Основи на грађанската судска постапка*, Скопје, 1968, стр. 275; L. Ude, *Civilni pravdni postopek in samopravni sodni postopek*, Љубљана, 1980, стр. 195; М. Јовановић, *Грађанско процесно право*, Крагујевац, 1979 стр. 98; М. Чизмовић, *Грађанско процесно право*, Титоград, 1981, стр. 149; Г. Станковић, *Грађанско процесно право*, I, Ниш, 1983, стр. 391; З. Ивошевић, *Супарничарство*, Београд, 1979.

Супарничарство је процесна појава која је условљена не само правно-политичким и правно-техничким разлозима. Природа неких материјалноправних односа, међу којима су и облигационоправни, у којима може да дође до спорова који се решавају по правилима парничне процедуре, и структура тих односа, утичу на постојање и настанак супарничарства. Сами институти материјалног права и правне заједнице у материјалноправним односима као и саме ситуације које у њима настају или могу да настану условљавају и изазивају потребу за постојањем супарничарства као процесне заједнице.

Прописима облигационог права регулисана је структура облигационог односа и предвиђене су ситуације у њима које омогућавају и допуштају да у поступку евентуално дође до супарничарства. Прописи облигационог права не само што утичу да ова институција постоји као процесни феномен и што омогућавају да се у једној конкретной парници, због ситуације у самом облигационом односу, јави множина лица у једној страначкој улози, већ у одређеној мери утичу и на врсту и положај самих супарничара у парници.

Облигација је правни однос који има своје субјекте, који постоји само између одређених лица. Субјекти облигације су две стране у једном облигационом односу које у њему могу имати само један од два могућна положаја — положај дужника или положај повериоца. У улози и својству једне стране у облигационом односу могу да се нађу или једно или више лица — физичких или правних, тако да је могућно да се у својству дужника или у својству повериоца или у оба ова својства налази множина лица. Зато је и читав један одељак *Закона о облигационим односима* посвећен обавезама са више дужника или поверилаца.

Настајање облигација са више дужника и више поверилаца, без обзира да ли се ради о заједничким (недељивим) или о дељивим облигацијама, доводи до стварања препроцесних материјалноправних заједница на подручју облигационих односа. Овакви облигациони односи са множином субјеката били су повод да процесно право конструише установу супарничарства и да *Закон о парничном поступку* предвиди одређене услове под којима је оно допуштено.

Околност да у облигационим односима може да постоји множина субјеката у својству једне стране у том односу, ствара потенцијалну могућност да до супарничарства дође у евентуалној парници, али представља и један од услова за заснивање супарничарске заједнице у улози једне од парничних странака. На тај начин облигационо право омогућава да се још пре парнице створе услови за евентуални настанак процесне заједнице, услови који би окупили правне субјекте као супарничаре ако до парнице и дође. Уколико до парнице и дође, прописи облигационог права утичу на оцену допуштености супарничарства у конкретной парници.

Супарничарство се, по правилу, заснива тужбом јер стицање супарничарског својства зависи од воље тужиоца. Тужиоцу, који је субјект једног облигационог односа, стоји на располагању могућност да користи оне процесне предности, које му у поступку пружа установа супарничарства. Ако до супарничарства и дође, његову допуштеност процењује суд који испитује да ли постоје услови за његово заснивање пред-

виђени Законом о парничном поступку. Приликом оцене да ли постоје услови за допуштеност супарничарства, суд мора да има у виду прописе облигационог права, јер су они меродавни приликом одређивања појединих услова за допуштеност супарничарства.

3. Кад у једном облигационом односу дође до спора и настане потреба за пружањем правне заштите судским путем по правилима парничне процедуре, те једна од страна из тог односа изнесе настали спор пред суд на решавање, множина субјеката у облигационим односима одражава се на плану процесног права пре свега кроз настајање супарничарства: активног, пасивног или обоностраног. Могућно је, наиме, да у парници, зависно од воље тужиоца, а у извесним случајевима и од природе самог односа или од наређења закона, у једној страначкој улози или у обе, дође до истовремене кумулације субјеката у улози исте парничне странке.

4. Активно супарништво ће, с обзиром на облигационе односе у којима је дошло до спора, моћи да настане у свим оним ситуацијама у којима се у облигационом односу налази множина субјеката у улози носилаца права или у којима је већи број субјеката овлашћен да тражи правну заштиту без обзира што неки од њих немају положај стране у облигационом односу.

Активно супарништво ће моћи да настане, пре свега, између са тужилаца који су као уговарачи закључили уговор са туженим (или туженима) кад су у питању случајеви одговорности због повреде уговорне обавезе. Оно ће моћи да настане и кад је повод парници раскид уговора због неиспуњења (чл. 124. ЗОО, накнада штете због неиспуњења (чл. 132. ЗОО) или раскидање уговора због промењених околности (чл. 133. ЗОО).

Активно супарништво је могућно и између стипуланта (промисара) и корисника (бенефицијара) у парници против обећаоца (промтента ради испуњења уговора у корист трећег лица. Уговором у корист трећег лица (чл. 149. ЗОО)(2) једна уговорна страна се обавезује према другој страни на одређену чинидбу коју ће извршити неком трећем. Сам трећи је овлашћен да од дужника самостално и непосредно захтева испуњење уговора у своју корист. Нема сметње да стипулант и корисник затраже осуду на одређену чинидбу у корист трећег.

Корисник, као поверилац, има право да од промитента непосредно захтева оно што је за њега уговором одређено и да тражи осуду на чинидбу. Његово право потраживања је самостално, изворно и није изведено из права стипуланта(3).

Право корисника да тражи испуњење чинидбе од промитента заснива се ипак на уговору у корист трећег. Корисник није у положају друге уговорне стране и његова права нису истоветна са правима повериоца који има статус уговорне стране. Његова су права ужа од права стипуланта, чији је то уговор, и који може тражити и раскид уговора

(2) Уговор у корист трећег лица је уговор који може имати различите изгледе. Он може, тако, имати изглед односа купца и продавца, закупца и закуподавца, поклонодавца и поклонопримаоца, осигуравача и осигураника итд. С обзиром на ову околност и могућност да дође до активног супарничарства у случају његовог неизвршења је већа.

(3) ж. Рађишић, *Облигационо право*, Београд, 1979, стр. 123.

и накнаду штете због неиспуњења. Из тих разлога би и активно супарништво између стипуланта и бенефицијара, уколико би до њега евентуално дошло, било обично формално супарничарство.

Активно супарничарство може да настане и у парницама којима је повод поништај непуневажног уговора. Тако ће нпр. активни супарничари бити сатужиоци у парници за утврђење да је уговор ништав.

Друштвена правна лица, учесници самоуправног споразума, која заснивају облигационе односе ради извршавања самоуправног споразума, дужна су да поступају у складу са тим самоуправним споразумом. Кад учесници самоуправног споразума закључе уговор ради извршавања тог споразума, уговор мора бити у складу са самоуправним споразумом. За случај да то није тако, сваки учесник у самоуправном споразуму, па и онај који није уговорна страна може захтевати да се уговор усагласи са самоуправним споразумом. Ако то није могућно, сваки учесник, а не само уговарач, може да тражи поништење уговора (чл. 118. ст. 2. ЗОО). У том случају могло би да дође до активног супарничарства јер би у улози сатужилачке стране могли да се јаве учесник—уговарач и учесник који није уговорна страна.

И одредбе о одговорности за правне недостатке и о одговорности за материјалне недостатке представљају повод и основ за настанак супарничарства у евентуалној парници. Тако нпр. до активног супарничарства може да дође и у случају тзв. штете од недостатка или мањивости ствари. Наиме, купац и неко треће лице могу претрпети штету на својим правно заштитеним добрима, тако да та околност може да представља повод за настанак супарничарства. Супарничарство између њих би било материјално, с тим што би сатужиоци имали положај обичних супарничара.

Активно супарничарство настаје између лица и кад се ради о случајевима, уговорне и неугговорне (вануговорне) одговорности(4). У случајевима неугговорне одговорности, као активни супарничари могу да се јаве лица која је погинули издржавао или редовно помагао, као и она која су по закону имала право да захтевају издржавање од погинулог (чл. 194. ст. 1. ЗОО) у парницама за накнаду материјалне штете. У парницама за накнаду нематеријалне штете, као тужиоци могу да се јаве: брачни или ванбрачни друг (чл. 201. ст. 1. и ст. 4. ЗОО), деца, родитељи, браћа и сестре.

Основ за евентуални настанак активног супарничарства представљају и одредбе чл. 180—184. ЗОО којима су предвиђени посебни случајеви одговорности.

Супарничарство може да настане и поводом облигација које имају свој извор у једностраној изјави воље а не само поводом облигација које настају на основу двостраних изјава воље. У једностране изјаве воље, као изворе облигација, спадају јавно обећање награде и издавање вредносних папира. Кад је у питању јавно обећање награде, ако је више

(4) Иако је законски термин *вануговорна одговорност* (нпр. чл. 22. ст. 4. или 1102. ЗОО), који и већина правника користи, да би се њиме означили случајеви одговорности услед повреде опште обавезе да се другоме не причини штета, случајеви кад пре факта проузроковања штете не постоји посебан правни однос између штетника и општењег, проф. Радишић сматра да овај термин није погодан јер је граматички и логички погрешан и уместо њега предлаже термин *неугговорна одговорност* (Вид. Ј. Радишић, *оп. cit.* стр. 153).

лица извршило радњу истовремено, сваком припада једнак део награде, уколико правичност не захтева друкчију поделу (чл. 231. ст. 2. ЗОО) За случај да дође до спора око исплате награде, могућно је да лица која су извршила радњу постану супарничари, под условом да су испуњени и други услови предвиђени Законом о парничном поступку. Ако је награда обећана путем конкурса, те приликом одлучивања о додељивању награде нису поштована правила одређена условима конкурса, сваки учесник у конкурсy има право да захтева да се поништи одлука о додељивању награде (чл. 232. ст. 2. ЗОО).

5. Пасивно супарничарство у парници може да настане ако је до спора дошло између лица која су са тужиоцем (или тужиоцима) склопила уговор, а ради се о спору око извршења или пуноважности тог уговора.

У низу својих одредаба, Закон о облигационим односима регулише и предвиђа случајеве одговорности за штету у случају уговорне одговорности, без обзира да ли је она настала приликом настајања уговора, приликом његовог извршења или престанка. С обзиром на могућност множине лица у својству дужника у облигационом односу, могућно је да и у парници поводом тих односа дође до пасивног супарничарства. Исто тако, Законом о облигационим односима предвиђена деликтна одговорност омогућава да у поступку дође до пасивног супарничарства. Пасивно супарничарство може да настане између лица која се јављају као штетници, без обзира да ли су заједнички или независно једно од другог причинили штету за коју и одговарају по правилима облигационог права, лично или солидарно, као и између штетника и лица која заједно са њим одговарају.

Солидарна одговорност, предвиђена низом одредаба Закона о облигационим односима, омогућава заснивање пасивног супарничарства у низу разноврсних ситуација. Солидарна одговорност, на плану парничног процесног права, отвара проблем правне природе супарничарства између солидарних дужника одн. директно утиче на њихов процесни положај у парници(5).

У улози пасивних супарничара обично се налазе лица која су причинила штету заједно или независно једно од другог (чл. 206. ЗОО). Више лица, која су штету проузроковала заједно, одговарају солидарно као и она која су је проузроковала радећи независно једно од другог, ако се не могу утврдити њихови удели у проузрокованој штети (чл. 206. ст. 3. ЗОО). Поред самих учинилаца за насталу штету, солидарно са њима, одговарају и њихови подстрекачи, помагачи и лица која су им помагала и прикривала их у причињавању штетне радње (чл. 206. ст. 2. ЗОО). У позицији пасивних супарничара могу се тако наћи не само штетници већ и они који су на индиректан начин или директно допринели да до штете дође.

Солидарно одговарају наручилац и извођач радова на непокретности за штету која настане у вези са извођењем тих радова тако да се и они могу јавити као сатужени у парници (чл. 207. ЗОО).

(5) Видети делањо о томе: М. Дика, *Правна природа супарничарства између солидарних дужника*, „Наша законитост“, 10/74, стр. 937.

Закон о облигационим односима је предвидео солидарну одговорност заступника и заступаног за насталу штету коју је друга страна претрпела прекорачењем овлашћења за заступање, а заступани је одбио да одобри то прекорачење (чл. 87. ст. 5. ЗОО). И ова одредба Закона о облигационим односима представља основ и услов за заснивање пасивног супарничарства.

Солидарно ће одговорати за штету имаоци моторног возила ако је до ње дошло у удесу изазваним моторним возилом у покрету (чл. 178. ст. 4. ЗОО), а за насталу штету није крив ниједан од њих. Ако је настала штета од опасне ствари одн. опасне делатности, а настанку штете је делимично допринело и треће лице, солидарно ће одговорати сам ималац ствари и то треће лице (чл. 177. ЗОО). Ове одредбе о солидарној одговорности из Закона о облигационим односима представљају повод и основ за настанак пасивног супарничарства под условом да су испуњени и други услови предвиђени Законом о парничном поступку.

Међу одредбама о одговорности у Закону о облигационим односима посебну пажњу привлаче одредбе о одговорности за другог, јер и оне омогућавају да до супарничарства дође, а уколико оно и настане, оне утичу на његову природу и положај супарничара у парници.

За штету коју проузрокује малолетник до навршене седме године, одговарају родитељи без обзира на своју кривицу (чл. 165. ст. 1. ЗОО). Оба родитеља одговарају заједнички као солидарни дужници за штету коју је оштећеном изазвало њихово деликтно неспособно дете. Сваки од њих одговара за целу штету. Солидарна одговорност родитеља произилази из њиховог заједничког родитељског права и дужности да се старају заједнички о детету. Истовремено, она постоји и због повреде њихове заједничке законске дужности да заједнички врше надзор над својим дететом. То је и разлог што ће родитељи бити пасивни материјални супарничари. Солидарна одговорност родитеља не постоји ако родитељи не живе заједно са дететом, или кад са дететом живи само један од њих. У том случају нема могућности да дође до пасивног супарничарства између родитеља који одговарају за штету коју је причинило њихово деликтно неспособно дете.

Кад штету причини деликтно способан малолетник или кад малолетник који је деликтно неспособан одговара за накнаду штете из разлога правичности (чл. 169. ст. 1. ЗОО), за насталу штету одговарају дете—штетник и родитељи. У том случају постоји могућност да се заснује материјално пасивно супарничарство, јер се ради о пасивним солидарним дужницима. С једне стране солидарни дужници су оба родитеља, а с друге стране солидарни дужници су родитељи или један од њих и само дете. Међутим, основ њихове одговорности је различит што свакако утиче на њихов положај у парници. Родитељи одговарају по принципу одговорности за другог. Дете—штетник одговара по општим правилима о одговорности (чл. 160. ЗОО). Но, без обзира на основ њихове одговорности, уколико против њих буде подигнута тужба они ће бити пасивни материјални супарничари. Материјалноправна веза која постоји између њих не произилази из Закона о облигационим односима. Материјалноправни однос који међу њима постоји још пре парнице је родитељско—дечји однос. Иначе, солидарна одговорност родитеља и детета је и њи-

хова заједничка одговорност, неуговорна (вануговорна) деликтна солидарна одговорност више лица за исту штету (чл. 206. ЗОО).

У чл. 170. Закона о облигационим односима предвиђена је одговорност основне организације удруженог рада за штету коју радник у раду односно у вези са радом проузрокује трећем лицу и услови под којима она настаје. Ова одредба Закона о облигационим односима представља повод за евентуално настајање пасивног супарничарства између основне организације удруженог рада и радника—штетника у парници коју би покренуло оштећено лице. Како су услови за настанак овог вида супарничарства предвиђени посебним прописом — Законом о облигационим односима, то је и разлог што се у процесној литератури овај случај пасивног супарничарства сврстава у тзв. „законско супарничарство“.

Оштећено лице ће моћи да оствари своје право на накнаду штете коју му је проузроковао радник једне организације удруженог рада у раду или у вези са радом у поступку пред редовним судом само ако оно само није радник ООУР-а који дугује накнаду штете. Ако је оштећено лице треће лице, како га Закон о облигацијама назива, радник у том ООУР-у, надлежан ће бити суд друге врсте, самоуправни суд-основни суд удруженог рада (чл. 208. ЗУР).

Оштећено лице има могућност да бира да ли ће подићи тужбу само против ООУР-а, код кога је радник — штетник у радном односу и који одговара по принципу одговорности за другог, или и против самог радника који је штету и причинио по принципу личне одговорности (чл. 170. ст. 2. ЗОО). Међутим, оштећено лице може подићи тужбу и против ООУР-а и против радника, као сатужених, и тако тужбом засновати њихово пасивно супарничарство. Очигледно је да ће последња солуција бити најчешће примењивана у пракси, јер обезбеђује ефикасније остварење потраживања у поступку принудног извршења и веће изгледе за брзо намирење.

Кад буде подигнута тужба против ООУР-а и радника—штетника за накнаду штете проузроковане у раду или у вези са радом, сатужени ће бити материјални пасивни супарничари. ООУР и радник се налазе у правној заједници јер имају заједничке обавезе као солидарни дужници према оштећеном. Међутим, те њихове обавезе не произлазе из истог правног основа: ООУР одговара по принципу одговорности за другог, док радник одговара за штету лично, те је то и разлог што ће у евентуалној парници они бити обични супарничари.

6. Заједница права или заједница обавеза која постоји између субјеката који имају положај једне стране у облигационом односу (правни положај повериоца или правни положај дужника) представља претпроцесну везу која може да изазове субјективну кумулацију и да доведе до тога да супарничари у једној парници буду материјални супарничари.

Правну заједницу која се заснива на заједничким правима или заједничким обавезама, као што је већ приказано, може да створи уговор или деликт више лица. Главни дужници као солидарни дужници, представљају типичан пример материјалних супарничара, јер између њих постоји заједница обавеза која је у вези с предметом спора и предметом парнице.

Супарничарство, међутим, није само последица правних заједница облигационог права које постоје између множинне поверилаца и множинне дужника у једном облигационом односу. Супарничарство може да настане и кад правне заједнице нема, али кад постоји заједница права или заједница обавеза које проистичу из истог чињеничног и правног основа. Стварну, фактичку заједницу, која постоји кад се права или обавезе страна заснивају на истом чињеничном и правном основу, пре парнице може да створи исти штетни догађај који је изазвао само настајање облигационог односа, као и кад постоји исти правни основ за накнаду штете.

7. Између формалних супарничара не постоји материјалноправна веза. Формалне супарничаре окупља у процесну заједницу битна сличност између чињеничног и правног основа тужбеног захтева. Кад су у питању облигациони односи, формално супарничарство може да настане или поводом уговорних односа, или поводом деликта (нпр. тужба продавца за исплату дуга разних и различитих купаца, или тужба за накнаду штете које су настајале у различито време).

Одредбама Закона о облигационим односима установљена је одговорност произвођача ствари са недостатком (чл. 179. т. 1. ЗОО). Произвођач ствари с недостатком одговара за насталу штету сваком лицу коме је ствар проузроковала штету. Како се може догодити да већи број лица на овај начин претрпи штету, могућно је да оштећена лица подигну заједничку тужбу против произвођача. У том случају дошло би до активног формалног супарничарства. Разуме се да би супарничари, с обзиром на свој процесни положај, били обични супарничари.

Формално супарничарство би могло да настане и између више купаца који су, сваки за себе, куповали од истог произвођача одн. са истим продавцем закључили уговор нпр. од истог произвођача аутомобила, као што је то био случај са парницама против ИМВ-а кад је, према подацима који су били публиковани у штампи, 120 сатужилаца тражило испоручу купљеног возила по уговореној цени.

8. У парницама за накнаду штете, тужиоци могу бити материјални или формални супарничари. Материјално супарничарство између сатужилаца постоји кад се захтеви оштећених заснивају на једном штетном догађају (нпр. саобраћајна несрећа, иста спортска приредба на којој је дошло до штете услед рушења трибина или гибања маса, исте манифестације или демонстрације).

Сатужиоци ће бити формални супарничари ако се њихови захтеви заснивају на посебним или сличним догађајима, као што је то случај кад се ради нпр. о одговорности продавца за ствари са недостатком.

9. Пасивни супарничари у парницама за накнаду штете могу да буду материјални и формални супарничари.

По правилу, пасивно супарничарство у парницама за накнаду штете је материјално. Међутим, оно је формално, кад више лица независно једно од другог проузрокује штету тако да се она јавља као резултат више посебних штетних догађаја. У сваком случају, пасивни супарничари су обични супарничари, јер су њихове обавезе подељене.

10. Прописи облигационог права предвиђају и регулишу институцију јемства — обичног (супсидијарног) и солидарног. Према Закону о

облигационим односима, јемство је по правилу супсидијарно, обично. Једино кад је у питању јемство за обавезе настале из уговора у привреди, важи претпоставка да је јемац солидаран, уколико није уговорено друкчије (чл. 1004. ст. 4. ЗОО). Закон о облигационим односима предвиђа и сајемце. Они одговарају солидарно за дуг главног дужника, тако да поверилац може тражити исплату целог дуга од сваког јемца понаособ или од свих њих заједно. Сајемци не одговарају солидарно са главним дужником, осим ако су се тако обавезали или ако јемче за обавезу насталу из уговора о привреди.

Правила о јемству за субјекте у удруженом раду утврђена су у *Закону у удруженом раду* у одредбама о одговорности за обавезе.

Закон о парничном поступку није имао у виду у потпуности правила материјалног права која се односе на установу јемства, као средства личног обезбеђења облигације. Закон о парничном поступку полази од претпоставке да су обавезе главног дужника и јемца солидарне и да се супсидијарност јемчеве обавезе јавља само као уговорно одступање.

Супарничарство између главног дужника и јемца није обично материјално, али ни обично формално супарничарство. Ради се о посебном, нарочитом виду супарничарства, о супарничарству које садржи одлике и једног и другог вида.

Супарничарство између главног дужника и јемца може се засновати само кад су њихове обавезе солидарне. Супарничарство између главног дужника и јемца није материјално јер они нису у правној заједници. Њихове обавезе не произлазе из њиховог заједничког правног односа према тужиоцу. Њихове обавезе произлазе из различитих правних односа. С друге стране, они нису ни у фактичкој заједници јер се захтеви, који се према њима постављају, не заснивају на истом чињеничном и правном основу.

Очитледно је да главни дужник и јемац не могу бити тужени као материјални супарничари. Супарничарство се између њих заснива само кад је испуњен један посебан услов — кад су обавезе главног дужника и јемца према повериоцу солидарне. То је и разлог што је овај вид супарничарства посебно предвиђен Законом о парничном поступку јер је, овим законом, предвиђен посебан услов за његову допуштеност, услов који искључује примену општих услова за заснивање супарничарства предвиђених у чл. 196. Закона о парничном поступку. Ако суд нађе да јемац не одговара солидарно и да се ради о супсидијерном јемству, супарничарство није допуштено.

Сужавање могућности супарничарства само на случајеве солидарног јемства није адекватно законодавно решење, јер умањује значај јемства као установе која има функцију обезбеђења и заштите.

11. Солидарни јемци и сами могу да буду супарничари. Кад је у питању супарничарство између самих солидарних јемаца који одговарају међусобно солидарно за главни дуг, пасивно супарничарство може да буде различито зависно од природе односа који постоји између њих. Тако они могу да буду материјални супарничари, формални супарничари или супарничари по закону.

12. Прописи облигационог права условљавају природу препроцесне заједнице између супарничара и утичу на процесни положај супарничара у конкретној парници.

Код облигационих уговорних односа са више дужника, дуговински однос може да буде подељен или солидаран. Кад је у питању обавеза дељива на више дужника, сваки дужник одговара за свој део обавезе и то онако како је она предвиђена уговором, а ако она није предвиђена, обавеза се дели између дужника на једнаке делове (чл. 412. т. 2. ЗОО). Ако су у питању солидарни дужници, сваки дужник солидарне обавезе одговара повериоцу за целу обавезу (чл. 414. т. 1. ЗОО).

Кад је до спора дошло у облигационом односу у коме су дељиве чинидбе, супарничари имају положај обичних супарничара. Сваки супарничар има сасвим самосталан положај и представља самосталну парничну странку чије процесно понашање (предузимање парничних радњи или парнично пропуштање одн. изостанак парничних радњи) не користи нити штети другим супарничарима.

Ако је до спора дошло у облигационим односима са недељивим чинидбама, у парници настаје јединствено супарничарство, тако да ће сви субјекти у истој страначкој улози имати третман једне парничне странке. Скупине лица која имају положај дужника или положај повериоца, образују специфичну препроцеону заједницу у којој се сви супарничари сматрају као једна странка.

12. Чини нам се да овај кратак приказ случајева супарничарства, без намере да се они до краја прикажу, а који настају из односа које регулише Закон о облигационим односима, убедљиво и јасно показује колико је супарничарство, иако процесни феномен, условљено установама облигационог права и карактером облигационих односа. Облигациони прописи, којима се уређују облигациони односи, у знатној мери утичу на заснивање супарничарства, на његову допуштеност и оцену његове допуштености, као и на положај самих супарничара, уколико наравно до њега у парници и дође. То са своје стране показује исто тако, да процесно право и кроз ову институцију ствара претпоставке за остварење свог задатка и своје функције — да представља инструмент за заштиту грађанских субјективних права.

др Весна Ракић-Водинелић,
доцент Правног факултета у Београду

ТУМАЧЕЊЕ УГОВОРА — ПРАВНО ИЛИ ЧИЊЕНИЧНО ПИТАЊЕ?

Тумачење уговора, уобичајено и раширено схваћено као утврђивање његовог смисла и дејства⁽¹⁾, указује на двоструку делатност суда — утврђивање текста уговора, те значења, учинака и домашаја уговорних клаузула.

(1) С. Перовић, *Облигационо право I*, Београд, 1980, стр. 367